

SALLAI JÁNOS: AZ ÁLLAMHATÁROK

(*Press Publica Kiadó, Budapest, 2004. 128 o.*)

BARANYI BÉLA

Jó másfél-két évtizede már, hogy az egységesülő Európában az európai regionális politikák, akárcsak a területi tudományok figyelme egyre élénkülő érdeklődéssel fordult a politikai államhatárok, a határmentiség és a határon átnyúló együttműködés kérdéseinek a tanulmányozása irányába. Több mint nyilvánvaló, hogy a határmentiség kérdése, a politikai államhatárok elválasztó és összekapcsoló szerepének a vizsgálata megkülönböztetett jelentőséggel bír ma már Kelet-Közép-Európa rendszerváltó országaiban is, miután az államhatárok elválasztó és összekapcsoló szerepének enyhülése a határon átívelő kapcsolatok kiszélesítésének a lehetőségeivel kecsegtet a Kárpát-medencében.

A határon átnyúló együttműködések szerepe és jelentősége, az államhatárok funkcióinak az újraértelmezése az elmúlt évek során nemcsak a területi tudományok művelői körében értékelődött fel, hanem az európai regionális politika formálói számára is, különösen tekintettel a jelenben zajló európai integrációs folyamatokra. Az európai együttműködést és egyesülést ugyanis a múltból öröklött történeti-területi-etnikai és egyéb problémák nehezítik Kelet-Közép-Európa politikai államhatárai mentén, miután a globalizációs és integrációs tendenciák jelentős akadályai azok a határszakaszok, amelyek mentén rendezetlen gazdasági-társadalmi-etnikai kérdések halmozódtak fel, s maradtak fenn mind a mai napig.

Szinte kézenfekvő tehát, hogy a kontinensen mind erőteljesebben kibontakozó euroatlanti integrációs folyamatokkal összhangban, a közelmúltban Európa-szerte látványosan felértékelődött az államhatárokon átívelő interregionális együttműködések szerepe. Ennek mintegy természetes velejárójaként élénkült meg a figyelem a határok, a határmentiség és a határon átnyúló kapcsolatok kérdései iránt. A formálódó ún. határtudományok külföldi képviselői – néhány lépéssel megelőzve a kelet-európai kutatókat – egyre szélesebb szakmai területeket vontak be vizsgálataikba, kutatási eredményeik pedig megtermékenyítően hatottak a mind karakteresebben formálódó területi, s egyben a határrendészeti kérdésekkel foglalkozó tudományok hazai képviselőire. Korábban ilyen kérdésekkel más aspektusból inkább csak a történet- és a politikatudomány foglalkozott, az előző politikai rendszer ideológiai elvárásaihoz igazodva többnyire csak leíró jelleggel, kerülve a „kényes kérdésnek” minősülő határproblematikát. A változó körülmények, s nem utolsósorban az Európai Unióhoz történő csatlakozás Magyarországon is a tudományos érdeklődés homlokterébe helyezték a határkutatást, mindenekelőtt a regionális, az ún. területi tudományok művelői körében.

A felfokozott érdeklődés kézzelfogható bizonyítéka *Sallai János* legújabb, viszonylag kis terjedelmű, de annál tartalmasabb könyve, amely szikár terjedelme ellenére is rendkívül adatgazdag, sőt, ha tetszik komplex, ám lényegre törő összefoglalását jelenti az államhatárokkal, közelebbről pedig a magyar államhatárokkal kapcsolatos legfontosabb elméleti, történeti és szorosabban vett szakmai határrendészeti kérdéseknek. A szerző, mint határőr-tiszt, s mint a Rendőr-tiszt Főiskola Kutatásszervezési Osztályának vezetője és a főiskola tanára, valamint több más hazai felsőoktatási intézmény meghívott oktatója, már eddig több fontos munkával hívta fel magára a szűkebb szakmai közönség és egyszersmind a tágabb érdeklődők figyelmét is. Főbb kutatási területeinek témáiból (Magyarország történelmi határai a térképtörténet tükrében; a magyar állam és etnikai határok kapcsolata; a Schengeni egyezmények elmélete és gyakorlata; az európai határőrség története stb.) számos írása és több könyve jelent meg.

A szerző jelenlegi kötete is joggal tekinthető a témában jelentős és hiánypótló munkának. A szerző ugyanis nemcsak a témakör határrendészeti szempontú feldolgozására, hanem a határtudományok elméleti, történeti és szakmai kérdései iránti mélyebb érdeklődés kielégítésére is törekedett. Miközben a szerző átfogó képet igyekszik rajzolni az államhatárokról általában, és kiemelten a Kárpát-medence határaitól, illetve azok történetéről, részletes áttekintést nyújt a magyar államhatárok történetéről a középkortól egészen a legújabb időkig, sőt kitekintéssel a jelenlegi EU-integrációs folyamatok, az ún. schengeni határőrizettel, a Schengeni Végrehajtási Egyezmény megvalósításával kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdésekre.

A hét fejezetből álló könyv bevezetőjének tekinthető *első két fejezet* az államhatár általános elméleti, történeti kérdéseit vizsgálja, külön is hangsúlyozva az államhatár különböző funkcióit, az elválasztó, a szűrő és összekötő jellegű szerepét, valamint a tudományos elemzésekben számon tartott egyéb funkciókat, a törvényességi, a fiskális és az ellenőrző, a katonai és az ideológiai funkciókat egyaránt.

A kötet dominánsan történeti részét alkotó *harmadik és negyedik fejezetben* a szerző kifejezetten az államhatárok magyarországi történetével foglalkozik, a korai középkortól, a gypűrendszer kialakulásától, a későbbi történelmi korok és korszakok változásain, köztük a trianoni békeszerződés után bekövetkezett helyzet részletes bemutatásán túl, majd az 1930-as évek végétől napjainkig bekövetkezett terület- és határváltozások és azok következményeinek a részletes taglalásáig.

A következő nagy szerkezeti egységet alkotó *ötödik és hatodik fejezet* viszont már a középkori és a 19–20. századi határőrizet kifejezetten határrendészeti szempontú feldolgozását adja a határőrizetre vonatkozó mindenfajta fontos történeti, intézményi, szakmapolitikai, technikai változás és sokrétű információ közreadásával.

Végül a könyv államhatárok jövőjével foglalkozó *nyolcadik fejezete* mindenekelőtt a schengeni határőrizeti rend kérdéseinek, köztük a Magyarország uniós tagságából fakadó jelenlegi helyzetnek és a várható következményeknek a bemutatását tekinti feladatának, ráirányítva a figyelmet azokra a körülményekre, amelyek Magyarország NATO és EU-tagságából adódóan az államhatárok jellegének és szerepének az

átértékelődését eredményezték a schengeni külső és belső határfunkciók függvényeként a különböző határviszonylatokat illetően. Ezzel összhangban a szerző joggal szögezi le a kötet zárómondatában a jelenlegi helyzet jellemzéseként, mintegy a továbbgondolkodás igényével, hogy „A határ összekötő szerepe a magyar–osztrák, magyar–szlovák és magyar–szlovén viszonylatokban, szűrő szerepe a magyar–román és magyar–horvát viszonylatokban, míg elválasztó szerepe a magyar–ukrán és magyar–szerb viszonylatokban felerősödött.”

A bőséges és hasznos információt tartalmazó kötet jellegét tekintve akár a határtörténet, a határörizet és határrendészet kérdései iránt érdeklődők kézikönyvének is tekinthető, amit a gondolat- és ténygazdagság, valamint a feldolgozás komplex módszere alapoz meg. A szerző ugyanis munkája során egyaránt felhasználja a történelem, a földrajz, a nyelvészet, a néprajz és egyéb empirikus vizsgálatok eredményeit is, ráadásul mindezt rendkívül olvasmányos formában adva közre. A BM Oktatási Főigazgatósága által is támogatott, lebilincselően érdekes könyv a „célközönség”, a szakmabeliek és rendészeti tanulmányokat folytatók mellett, a határkutatással foglalkozó regionális tudományok képviselőin túl, joggal tarthat számot tehát az olvasók szélesebb köreinek az érdeklődésére is.

